До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою:

65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Захарової Олени Семенівни на дисертацію ІЛІОПОЛ ІННИ МИХАЙЛІВНИ «АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дослідження. Після вивчення дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03, її праць, опублікованих за темою дисертації та автореферату можна з впевненістю говорити про актуальність даного дослідження. Дана робота присвячена одному з найважливіших питань науки цивільного процесу – проблемам апеляційного провадження як інституту цивільного процесуального права та як стадії цивільного процесу, а також формулюванню пропозицій щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України в цій сфері. Дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015.

Цивільне процесуальне законодавство наділяє учасників процесу широкою низкою прав щодо захисту своїх інтересів під час здійснення цивільного судочинства, та, разом з тим, покладає обов'язок добросовісно користуватись наданими їм цивільними процесуальними правами. Саме належне дотримання учасниками цивільного процесу, а також особами,

присутніми в залі судового засідання, їхніх обов'язків, передбачених цивільним процесуальним законодавством, сприяє швидкому та об'єктивному розгляду справ судом.

Незважаючи на значну кількість наукових праць із проблем реформування судової влади та судочинства, тільки деякі аспекти апеляційного провадження були предметом дисертаційних досліджень. Водночас, у працях зазначених науковців до цього часу ще не було здійснено спеціального комплексного дослідження апеляційного провадження як інституту цивільного процесуального права та стадії цивільного процесу в умовах євроінтеграційних процесів, судової реформи та на підґрунті оновленого цивільного процесуального законодавства України. Отже, поява цієї роботи є своєчасною як для науки цивільного процесу, так і для практики розгляду цивільних справ судами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671) на 2011-2015 роки, а також плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016-2020 роки. Дисертаційне дослідження є складовою фундаментального дослідження «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» (державний реєстраційний номер 0115U002492) на 2015-2017 роки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Загалом можна відзначити, що автор здійснила науковий системний аналіз існуючих теоретичних конструкцій щодо сутності, змісту, підстав та порядку захисту прав у апеляційному провадженні у цивільному судочинстві, а також розробила науково-практичні пропозиції, спрямовані на вдосконалення та оптимізацію цивільного процесуального законодавства України.

Виходячи з цього, дисертанткою було поставлено правильні задачі для подальшого їх вирішення у своїй дисертаційній роботі: розглянути розвиток доктринальних поглядів та законодавчого регулювання апеляції в цивільному процесі у Стародавньому Римі, країнах Західної Європи та в Україні; з'ясувати місце права на апеляційний перегляд справи серед основоположних конституційних засад правосуддя в умовах реформування судової системи України; розмежувати та визначити поняття «апеляція», «апеляційний перегляд справи», «апеляційне оскарження», «апеляційне провадження», а також надати визначення поняттю «право на апеляційний перегляд справи»; охарактеризувати реалізацію принципів цивільного судочинства в апеляційному провадженні; розглянути передумови права на пред'явлення апеляційної скарги та умови його реалізації; виявити характерні ознаки апеляційного провадження, а також види апеляції; охарактеризувати процесуальний порядок розгляду судом апеляційної інстанції справ в умовах оновленого цивільного процесуального законодавства України; з'ясувати межі розгляду справи судом апеляційної інстанції та проаналізувати повноваження суду апеляційної інстанції; розглянути порядок винесення (постановлення) судових актів апеляційним судом та їх проголошення; сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України в частині апеляційного оскарження судових рішень та практики його застосування.

Аналіз основного змісту дисертації І. М. Іліопол дає достатньо підстав вважати, що її автор успішно виконала поставлені при написанні роботи

задачі.

Теоретичну основу дисертації становлять вітчизняні і зарубіжні праці в галузі цивільного процесуального права, в яких аналізуються проблеми та законодавче регулювання апеляції в цивільному процесі – розмежування та визначення понять «апеляція», «апеляційний перегляд справи», «апеляційне оскарження», «апеляційне провадження», розглядаються характеризуючи ознаки апеляційного провадження, а також види апеляції, повноваження суду апеляційної інстанції.

Автором опрацьовано значний масив літератури, що безпосередньо чи опосередковано торкається теми дисертаційного дослідження – 260 найменувань на 24 сторінках. Це свідчить про достатній рівень обізнаності дисертантки у питаннях, які нею досліджуються, та забезпечує відповідний рівень обґрунтованості зроблених нею висновків.

Відповідно до поставлених мети і задач основою методології дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають належний рівень обґрунтованості, що забезпечує їх достовірність.

Ступінь обґрунтованості проведеного дослідження підтверджується також Актом впровадження наукових розробок у навчальну та науково-дослідну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 20.06.2018 р. та Актом впровадження наукових розробок в практичну діяльність Київського районного суду м. Одеси від 20.06.2018 р.).

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів. Корисним для вітчизняної науки цивільного процесу є проведений дисертантом правовий аналіз сучасного стану інституту апеляційного провадження в цивільному судочинстві України. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які у сукупності

складають науково обґрунтовану концепцію інституту апеляції в цивільному судочинстві.

Серед найбільш значущих результатів новизни дослідження можна відзначити наступні аргументації:

- пропозиції доповнити перелік підстав для відмови у відкритті апеляційного провадження за тотожною апеляційною скаргою, якщо суд апеляційної інстанції отримав скаргу, за якою вже було прийнято постанову. Зокрема, запропоновано внести доповнення до ЦПК України щодо повноважень суду апеляційної інстанції з відкриття провадження у справі;

- запропоновано надати можливість суду апеляційної інстанції виправити помилку, допущену судом першої інстанції, який помилково визначив справу як малозначну та призначив справу до розгляду у спрощеному позовному провадженні, задля чого необхідно внести доповнення до ЦПК України щодо повноважень суду апеляційної інстанції;

- обґрунтовано доцільність розмежування повноважень суду апеляційної інстанції щодо визнання судового рішення нечинним та скасування судового рішення;

- положення щодо строків подачі апеляційної скарги та запропоновано уточнити порядок обчислення строків подачі апеляційної скарги на судові рішення в тому випадку, якщо учаснику справи повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення;

- назву § 1 «Апеляційна скарга» Розділу V «Апеляційне провадження» ЦПК України, яким урегульовано реалізацію права на апеляційне оскарження, та запропоновано іменувати даний параграф «Реалізація права на пред'явлення апеляційної скарги», зміст якого ширше поняття апеляційної скарги;

- наукова концепція про поняття права на апеляційне оскарження, яке запропоновано розглядати як визначену законом можливість учасників справи, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, оскаржити в

апеляційному порядку ухвали, а також рішення суду, що не набрали законної сили, повністю або частково;

- науковий підхід до розуміння такої передумови права на пред'явлення апеляційної скарги, як матеріально-правова та (або) процесуально-правова заінтересованість (юридичний інтерес). Встановлено, що пред'явлення апеляційної скарги без наявності матеріально-правової та (або) процесуально-правової заінтересованості слід вважати безпідставною апеляційною скаргою, що, як наслідок, свідчить про відсутність права на апеляційний перегляд справи в апелянта;

- наукові положення щодо визначення поняття «апеляція» та запропоновано розглядати зазначене поняття у двох значеннях: у широкому та вузькому. В широкому розумінні під апеляцією слід розглядати форму перегляду справи судом апеляційної інстанції, тоді як у вузькому розумінні під апеляцією слід розуміти спосіб оскарження ухвал, а також рішень суду першої інстанції, що не набрали законної сили;

- визначення апеляційного провадження як інституту цивільного процесуального права та як стадії цивільного процесу. Як інститут цивільного процесуального права апеляційне провадження є сукупністю правових норм, що регулюють суспільні відносини при здійсненні діяльності суду апеляційної інстанції, учасників справи, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, щодо здійснення оскарження, а також апеляційного перегляду справи, в результаті перевірки законності та обґрунтованості судових рішень. Як факультативна стадія цивільного процесу апеляційне провадження запропоновано розглядати як сукупність процесуальних дій суду апеляційної інстанції, учасників справи, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, об'єднаних метою оскарження й перевірки законності та обґрунтованості ухвал, а також рішень суду першої інстанції, що не набрали законної сили.

Заслуговує на увагу висновок дисертантки про те, що апеляційне провадження необхідно розглядати в двох аспектах: як інститут цивільного процесуального права та як факультативну стадію цивільного процесу.

Як інститут цивільного процесуального права апеляційне провадження є сукупністю правових норм, що регулюють суспільні відносини при здійсненні діяльності суду апеляційної інстанції, учасників справи, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки щодо здійснення оскарження, а також апеляційного перегляду справи в результаті перевірки законності та обґрунтованості судових рішень.

Як факультативну стадію цивільного процесу апеляційне провадження є сукупністю процесуальних дій суду апеляційної інстанції, учасників справи, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, об'єднаних метою оскарження й перевірки законності та обґрунтованості ухвал, а також рішень суду першої інстанції, що не набрали законної сили.

Важливе прикладне значення вбачається у аргументованому дисертанткою висновку про те, що з урахуванням процесуального порядку, ухвала суду набирає законної сили негайно після її проголошення, якщо інше не передбачено ЦПК України, та після спливу строку на апеляційне оскарження – п'ятнадцять днів з дня її проголошення. Втім, цим положенням порушується принцип правової визначеності та, як наслідок, остаточності судового рішення (res judicata), оскільки надається право оскаржувати ухвали суду першої інстанції, які набрали законної сили із зазначенням строку для її оскарження.

Всі ці положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни і є певним внеском у цивільну процесуальну правову доктрину.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Дисертація є самостійним дослідженням. Її положення та висновки відображені у 22 наукових працях, у

тому числі 7 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, 3 статтях, опублікованих у зарубіжних періодичних виданнях, та у 15 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів.

Результати дослідження мають не лише наукове, а й суто практичне значення. Сформульовані в роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у: науково-дослідній роботі – під час проведення подальших наукових досліджень у галузі цивільного процесуального права; законотворчій діяльності – в процесі удосконалення цивільного процесуального законодавства України; правозастосовній діяльності – під час розгляду і вирішення цивільних справ, а також у процесі підготовки науково-практичних коментарів до ЦПК України; навчально-методичній роботі – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільний процес», а також відповідних спецкурсів; при підготовці навчально-методичних і дидактичних матеріалів з указаних дисциплін.

Зміст автореферату дисертації відповідає її змісту та встановленим вимогам.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Відзначаючи актуальність проведеного автором дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, належний теоретичний рівень, а також практичну значущість його результатів для вдосконалення цивільно-процесуального законодавства та правозастосовної діяльності, необхідно відмітити, що окремі положення роботи І.М. Іліопол мають дискусійний характер, а деякі висновки потребують додаткової аргументації. А саме:

1. У висновках до дисертації (п. 7 стор. 206-210) зазначено, що суб'єктивною передумовою права на пред'явлення апеляційної скарги є реальна наявність у особи матеріально-правової та (або) процесуально-правової заінтересованості у справі (юридичного інтересу). У випадку відсутності однієї із складових юридичного інтересу, суд, перевіривши апеляційну скаргу, може вжити заходів проти зловживання процесуальними

правами та визнати подану апеляційну скаргу безпідставною. Тож виникає питання чи розглядає автор можливість того, що особа діяла добросовісно і помиляється, вважаючи наявною підставу звернення до суду апеляційної інстанції за судовим захистом?

2. Заслуговують на підтримку підходи, викладені у дисертації і визначені як новизна роботи. Доволі докладно викладені висновки, до яких дійшла дисертантка в ході написання роботи. В той же час, вважаємо, що з точки зору належної архітектоніки роботи слід було б робити висновки в кінці кожного розділу. Ми розуміємо, що це вимоги, які запропоновані останнім часом для оформлення дисертаційних робіт. Але вважаємо ці зміни не логічними і такими, що ускладнюють загальне сприйняття ідей викладених у кожному розділі роботи.

3. Слушними є висновки, зроблені автором на підставі порівняльно-правового аналізу попередньої та чинної редакцій ЦПК України, що дало можливість зробити висновок, що основною ідеєю оновлення повноважень суду апеляційної інстанції були зміни його окремих повноважень з метою запобігання зловживанню процесуальними правами. В той же час, вважаємо, що висновки автора набули б ще більшої практичної цінності, якби автор більш детально розкрила зміст та сутність таких повноважень, щоб прослідкувати динаміку реформування цивільного процесуального законодавства;

4. Заслуговують на увагу висновки дисертантки (п. 8 стор. 208) стосовно дослідження видів апеляції – повної та неповної, що дало можливість зробити їй висновки, що в Україні діє неповна апеляція, яка відповідає сучасним потребам українського цивільного судочинства. В той же час, вважаємо, що такий висновок потребує додаткових обґрунтувань, в чому ж автор вбачає переваги неповної апеляції над повною і чому це є найбільш прийнятним для вітчизняного цивільного процесу.

Підводячи підсумки звертаємо увагу, що висловлені зауваження мають дискусійний характер та не можуть вплинути на достатній науковий рівень,

новизну та достовірність результатів дисертації.

Представлена на відгук дисертація є ґрунтовним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення важливої проблеми в науці цивільного процесуального права з питань пов'язаних із застосуванням заходів процесуального.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. На основі вивчення дисертації та праць, опублікованих за темою дисертації, є підстави зробити однозначний висновок: дисертація Іліопол Інни Михайлівни на тему: «АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Офіційний опонент:
доцент кафедри правосуддя Київського
національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент **О. С. Захарова**

Підпис засвідчую
Вчений секретар
Караульна
01.10